

ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ. ՀԱՅ. ՀԱՐԿ- < ՀԵ. *(H)a/ork/g-t-*

DOI: 10.54412/2738277X-2021.1-60

Համբարձումյան Վազգեն

բանասիրական գիտությունների դոկտոր,
ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ,
գլխավոր գիտաշխատող. vazgengurgeni@mail.ru

Բանալի բառեր. ստուգաբանություն, խեթերենի և կելտական լեզուների տվյալների օգտագործում, հայերեն *հարկ-ան-եմ* բայի ծագման նոր մեկնություն, հիմք-լեզվի արմատի և ցեղակից լեզուների ձևերի միջև անցման օղակների առանձնացում:

Ներածություն

Ընդհանուր վերնագրով այս աշխատանքը հայերենի կառուցվածքում նախահունչ *q-//ø-* (գրո), *q-//h-* հակադրությամբ արմատի քննություն է՝ հիմնված ոչ միայն նախկինում կատարված, այլև առավելապես նոր առաջ եկած, բայց չօգտագործված տվյալների վրա: Հայերենի ստուգաբանական քննությունների տվյալները ցույց են տալիս, որ արմատի լծորդական բաղադրիչներ են առաջ գալիս այնպիսի մասնիկներով, ինչպիսին են *q*, *h* և այլն, որոնց առկայությունը արմատի կազմում հակադիր է բացակայությանը (հմմտ. praef. -R//ø-R կամ ø-R //praef.-R):

Հայտնի է, որ հայերեն մի շարք արմատներ գրավոր շրջանի աղբյուրներում ներկայացնում են *q-//ø-* (գրո), ինչպես նաև *q-//h-*, *ø-*(գրո)// *h-* հակադրություն (գուգաձևություն). հմմտ. մի կողմից՝ *q-qալ* (*q-qoն* - [**qqալն*])//*qալ* (< հե. **uadh-mi*), *q-qենում* (< *q-qեստ* «հագուստ») // **qեստ* (< հե. **ues-*), *q-արմ*//*արմ*, որից՝ *զարմանամ*//*արմանամ* (< հե. **or-mo-*) և այլն, իսկ մյուս կողմից՝ *անդ*//*հանդ*

* Ներկայացվել է 29.07.2021, գրախոսվել՝ 24.09.2021:

«(մշակովի) դաշտ» (<հե. **Hand*^[h]- «ուտելի բոյս»), *գարկանեմ/հարկանեմ* (<*արկանեմ*) և այլն:

Այս հոդվածում առանձին անդրադառնում ենք *հարկանեմ/գարկանեմ* (<*արկանեմ*) զուգաձևերի միջև ձևային և իմաստային առնչությանը [հմտ. (praef.)-R//praef.-R (< ø-R)]՝ համեմատությամբ ցեղակից մյուս լեզուների (առանձնապես՝ հին հնդկերենի և կելտական լեզուների). նոր տվյալները հայերենի համար ստեղծում են լրացումների և ճշգրտումների հնարավորություն:

Զուգաձևերի ձևային և իմաստային առնչությունը

ա) Ըստ դասական համեմատաբանության տվյալների՝ հայ. *հարկ*- արմատի պարզ ձևն է *հար*-, որ ծագում է հե. **per*- «գարկել, խփել» արմատից, և որի ձայնդարձով ձևերն են՝ **per*-, **pr*-, իսկ աճականով ձևերը՝ **perg*-, **porg*-, **prg*-, այլն **spher*-, **spherg*-. այս մոտեցումը գալիս է դեռևս Հյուբշմանի նախորդներից: Ըստ Աճառյանի՝ «հայերեն *հար*- ծագում է **pr* - ձևից, իսկ *հարկ* < **prg*- ձևից». և տալիս է զուգահեռներ ցեղակից լեզուներից (լիտվ. *periù*, *periaù*, *perýtis* «թափիչով խփել. լողացնել», լատվ. *per*’ù, *pē’ri* «ճիպոտներով ծեծել». հսլավ. *perā*, *prati* «ծեծել, լվանալ» և այլն)¹:

բ) Ավելի ուշ խնդրին անդրադառնում է Գ. Ջահուկյանը, որ հնարավորություն ուներ վերանայելու ավանդական մոտեցումը հայ. *հարկանեմ* և նրան լծորդ ձևերի ծագման աղբյուրի ճշգրտման հարցում, քանի որ հայտնի էին ոչ միայն հին հնդկերենի, կելտական լեզուների տվյալները, այլև խեթերենի երևան եկած համարժեքները: Սակայն դա տեղի չի ունենում, քննությունը մնում է ավանդականի սահմաններում: Ըստ այդմ՝ Ջահուկյանը նախընտրում է արմատի ծագումը հանգեցնել նախալեզվի երկրորդ՝ **prg*-

¹ Հմտ. **H. Hübschmann**, *Armenische Grammatik*, Leipzig, 1895 [= **Հ. Հյուբշման**, *Հայերենի քերականություն*, Ե., 2003, էջ 464]: **Հ. Աճառյան**, *Հայերեն արմատական բառարան*, հ. 3, Ե., 1977, էջ 53:

(<*perg- «խփել») տարբերակին, անցյալի հիմքը՝ *հարի*, դարձյալ համեմատելով բալթյան-սլավոնական ձևերի հետ²:

զ) Այնուհետև, նախքան այդ նկատել են, որ գոյություն ունի ծագումնային առնչություն խեթ. *hark-* «ոչնչանալ, կոտորվել, կորչել», իռլ. *org-* «սպանել, ոչնչացնել, ավերել» և հայ. *հարկանել* «խփել» (վերջինիս իմաստը ըստ 5-րդ դ. գրական լեզվի), որ, անշուշտ, իրական հիմք է հայերենի և ցեղակից այդ և մյուս լեզուների միջև ծագումնային առնչությունների ըստ հնարավորին ձևային և իմաստային նոր մեկնաբանությունների համար³:

Սակայն նկատված է, որ խեթ. *hark-* «ոչնչանալ, կոտորվել, կորչել» իմաստը ավելի հետին է, քան որ այդ պարզ արմատը նախապես ունեցել է «սպանել» իմաստը. նույնիսկ ըստ Պեդերսենի, ավելի ընդհանուր իմաստ՝ «վնասել»⁴: Խեթերենի ներսում նկատվող իմաստային այս զարգացումը (մինչև լեզվի գրի առնվելը) օրինակ է նման քննության հայերենի նախագրային վիճակի համար՝ բայարմատի իմաստաբանական զարգացման, այլև առհասարակ նման երևույթների քննության պարագայում:

դ) Ավանդաբար լեզուներում առկա «խփել, ծեծել» հատկանիշի հիման վրա զուգահեռ է անցկացվում նաև գերագույն ուժի (որոտի) նույն գործառույթի համաբանությամբ՝ գործողության (nōmen actiōnis) («հարվածել. հարված») և գործիչի (nōmen auctōris) («որոտ. Որոտի աստված») միջև. ըստ այդմ՝ բերվում են օրինակ-

² Г. Джаукян, *Очерки по истории дописьменного периода армянского языка*, Ереван, 1965, էջ 88 և այլն: Ի դեպ՝ ավանդականի սահմաններում նման մի օրինակ տալիս է Ֆոգտը, երբ փորձում է հայ. *երկու* թվականի և *երկոտասան*, *երկիցս* ձևերի հիման վրա հաստատել նախահնդեվրոպական *ō/*o/*i հերթագայություն (*երկու* <*dwo, *երկո* <*dwo, *երկի* <*dwi-), տրադիցիոն (անքննադատ) ձևով գտնելով, որ հայ. *երկու* ձևը ծագում է հե. *dwo արմատից, որ ներկայումս առարկելի է (Ֆոգտն ինքն էլ է նշում, որ «առաջին հայացքից թվում է տարօրինակ»): Տե՛ս Г. Фогт, *Индоевропейские языки и сравнительные методы* .- "Вопросы языкознания", 1971, 4, էջ 37:

³ А. Суну, *Linguistique du Hittite* .- "Revue hittite et asianique", 1934, II, F. 1247, p. 205 (հղումը ըստ Վյաչ. Վս. Իվանովի ստորև նշվող գրքի, էջ 80):

⁴ Տե՛ս В. Яч. Иванов, *Индоевропейские корни в хеттском языке*, М., 2007, էջ 79-80:

ներ. հմմտ. ընդհ.սլավ. **Perun* «որոտի աստված», լիտվ. *Perkūnas* (նույնը), լատվ. *Pērķūnas* (նույնը) և այլն. այս բացատրությունը, թերևս, հենվում է նախորդների տեսության վրա՝ ավանդական քրնությունը և բառարանագրմամբ⁵: Այդպես նաև հետագա աշխատանքներում բալթյան-սլավոնական ձևերը, օրինակ, ծագում են հե. **p^[h]erk^[h]u-//*p^[h]eru-* տարբերակային արմատից (առաջինը՝ **k^[h]o-* ածանցով հիմք). նախնական մտածողության հիմքում՝ «կաղնի», «ժայռ», որին հարվածում է որոտը (կայծակը և այլն)⁶: Այս համեմատության մեջ, կարելի է կարծել, որ բնական է համարվել ներառել հայերենի նյութը. *harp-ly-//harp-h* իմաստային զարգացմամբ և հետևյալ անցումներով՝ «խըփել, հարվածել» > «կաղնի. ժայռ» (?):

Սա առարկելի է, քանի որ. կարծում ենք, հե. **p^[h]erk^[h]u-//*p^[h]eru-* արմատին ավելի շուտ առնչվում է *հերկ-ել//հերձ-ել* (նախնականը իմաստը՝ «կիսել, երկատել, բաժանել», ուշ՝ «(հողը) վարել. պատռել, ճեղքել») տարբերակային արմատը. Աճառյանը դրանք համարում է «անստույգ բառ», իսկ Գ. Ջահուկյանի տարբեր տարիներին գրված աշխատություններում այդ արմատները կա՛մ մասամբ են ստուգաբանված (տրադիցիոն մոտեցմամբ), կա՛մ համարվում են «հավաստի ստուգաբանություն չունեցող»⁷: Այնինչ, նրկատի ունենալով այս թեմային վերաբերող նորագույն տվյալները, կարծում ենք, որ *harp-ly- // harp-h* արմատի ծագումն առնչվում է հե. **(H)a/ork/g-t-* արմատին: Նման առաջարկի հիմքը ամենից առաջ համեմատությունն է խեթական և կելտական լեզուների հա-

⁵ Հ. Աճառյան, նշվ. աշխ., էջ 55: Այս կետում հարցը պիտի քննվի այլ տեսանկյունից, որին այս հոդվածում չենք անդրադառնում:

⁶ **Т.В. Гамкрелидзе, Вяч. Вс. Иванов**, *Индоевропейский язык и индоевропейцы: Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры*, I-II, Тбилиси, 1984, էջ 614-615, 792-793 և այլն:

⁷ **Հ. Աճառյան**, *Հայերեն արմատական բառարան*, հ. 3, էջ 56-58: **Г. Джаукян**, *Очерки по истории дописьменного периода армянского языка*, էջ 181, 191 և այլն: **Գ. Ջահուկյան**, *Հայոց լեզվի պատմություն: Նախագրային ժամանակաշրջան*, Ե., 1987, էջ 144: Նույնի՝ *Հայերեն ստուգաբանական բառարան*, Ե., 2010, էջ 458-459: Հմմտ. **Վ. Համբարձումյան**, *Հայերենը և կելտական լեզուները*, Ե., 2020, էջ 200: Այս տարբերակային արմատներին անդրադառնալու ենք առանձին:

մարժեքների հետ, ընդ որում ոչ միայն արմատի հնչյունական կազմի, այլև հիմքակազմիչ մասնիկների զուգադիպումը, մանավանդ հայերենի և խեթականի դեպքում [խեթ. *harnink* - *hark-*, հայ. *հարկանեմ* - *հարկ-* (*հար-*)]:

ե) Թե՛ ավանդաբար եկող և թե՛ վերջինիս հիման վրա ձևակերպվող տեսության համաձայն հե. **per-* // **perg-* (նոր՝ **p^[h]erk^[h]u-* // **p^[h]eru-*) արմատը նախնական իմաստով նշանակում է «զարկել, խփել. ծեծել», որը, ինչպես կտեսնենք ստորև, առարկելի է, որովհետև նախնական չէ, այլ հետագա ձեռքբերում է:

Նշենք, որ ավելի նախնականը պիտի եղած լինի «բաժանել, կիսել, երկատել՝ ճեղքել» իմաստը, որ «համարժեք» է մեկ այլ արմատի նույնպիսի իմաստի հետ. հմմտ. *հերկ-եմ* «առը շուռ տալ» // *հերձ-եմ* (*հերձ-ան-եմ*, *հերձ-ն-ում* «կիսել, երկատել», «ճեղքել, պատռել» և այլն). դասական համեմատաբանության մեջ տեղիք է տվել, այսպես կոչված, իմաստային բաղարկության (կոնտամինացիայի): Մյուս կողմից՝ արձանագրվում է այն, որ հնդեվրոպական պատումներում («ասքերում» և այլն) որոտի («ամպրոպ», «կայծակ» և այլն) հարվածը ժայռին (կաղնուն) ձևանում է բանաստեղծական պատկերացումներում, որը, թերևս, համեմատաբար ավելի ուշ ժամանակների կարող է լինել:

Համեմատություն ցեղակից լեզուների հետ

ա) Մինչև խեթական լեզուների տվյալների ներառելը հընդ-եվրոպաբանության մեջ այն տեսությունն էր իշխում, թե լեզուների քերականական կառուցվածքի գրեթե ամեն կարգի իրողություն հնարավոր է բացատրել, օրինակ, հին հնդկերենի տվյալների հիման վրա: Մակայն հետագա քննությունները ցույց տվեցին, որ նախալեզվում նկատելի են նաև երևույթներ, որոնց մեկնաբանումը միայն հին հնդկերենով բավարար չէ:

Խեթալուվական, այլև թոխարական և արևելաիրանական լեզուների շատ փաստեր նոր հարցադրումների շեմ են բացում. իսկ

դա լրացուցիչ խթան է հայերենի տվյալներին ևս դարձնելու ավելի լայն ուշադրություն:

Նման մի օրինակ է հայ. *harpk-* (*harpk-անեմ*, *harp-ի* և այլն) արմատի ծագումնային առնչության քննությունը անցյալ դ. 30-ական թթ. գրված աշխատանքներում (Ա. Կունի, Հ. Պեդերսեն և ուրիշներ), որոնց հետագայում, ինչպես նշվեց, ավելանում է խեթ. *hark-* «կորչել», *har-nin-k-* (*harp-* արմատի միջաձանցական տարբերակ. հմմտ. հայ. *harpk-անեմ*) (ընդ սմին բայի կերպային-տիպային ձևեր՝ *harninkišk*, *harganu-*, *harninkuṣar-* «մահ» և այլն) և այլ ձևերի քննությունը: Այս երևույթին ժամանակին անդրադարձել է Վյաչ. Իվանովը, որը հայտնի չէր մինչև վերջին ժամանակներս⁸:

բ) Ըստ այդմ՝ հայ. *harpkանեմ* (*harpk-ան-եմ*) ձևը զուգահեռ է դիտվում իռլանդերենի (անցյալ ժամանակի եզ. 3-րդ դ.) *ort* (< *orcht*) [**(H)org-t*] և խեթ. *har-ak-ta* (իմա՝ *harkt*) ձևերին. Իվանովը, հղելով նաև Լուիսին և Պեդերսենին, գրում է. «Այս ընդհանուր կելտական արմատից առաջ եկածներից ամենից շատ ուշագրավ են *or-n*, *orgon*, որ հանգում են (հե.) **(H)org-na* արմատին, որտեղ ռնգային վերջածանցը կարող է կապված լինել ռնգային ածանցին՝ խեթերենում և հայերենում, այդ նույն արմատի կազմում»⁹:

Ուստի հայ. *harpkանեմ* և ցեղակից մյուս (խեթական, կելտական) ձևերի նոր քննությունը՝ արմատի և նրան ավելացող ձևակազմական բաղադրիչների նշումով, կարևոր է հիմք-լեզվի և հետագա ձևերի ժամանակագրական անցումների մասին ավելի իրական պատկերացում ունենալու համար:

գ) Նկատենք, որ հայ-խեթական զուգադիպություն գոյություն ունի ոչ միայն արմատի, այլև ռնգային միջաձանցման դեպքում. «Այս առնչությամբ անհրաժեշտ է նշել, որ խեթականում *-ni-*

⁸ Տե՛ս **Вяч. Иванов**, նշվ. աշխ., էջ 79-83:

⁹ Նույն տեղում, էջ 82: Տե՛ս նաև **Г. Льюис, Х. Педерсен**, *Краткая сравнительная грамматика кельтских языков*, М., 1954, էջ 445:

ածանցի և *-nin-* միջածանցի հայերենում զուգահեռությունը համապատասխանում է *-նու-* և *-անե-* զուգահեռությունը»¹⁰:

Այս իրողությունը, ինչ խոսք, հետաքրքիր է հայերենի միջածանցման երևույթի հնատիպության բնութագրման տեսանկյունից, ինչպես նաև ըստ այնմ, թե դրանց կարգային (կատեգորիալ) համընկումն ինչ ընթացք է ունեցել լեզուների ինքնուրույն պատմության մեջ [ըստ Իվանովի՝ հմմտ. հայ. *հարկ-ան-եմ* «խփում եմ», հինդկ. *ri-nā-k-tl* «թողնում է», լատ. *li-n-quō* «լքել», խեթ. *ḫar-ni-k-mi/ḫar(a)-nu-*)]¹¹:

դ) Կունիի, հետագայում, ըստ Իվանովի. *հար-կ-*, խեթ. *ḫark-*, կելտ. *or-n, orgon* [*<հե. *(H)org-na*] ձևերի զուգադրման հարցի լուծումը հանգում է նրան, որ «խեթերենում *-nu-* վերջածանցի և *-nin-* միջածանցի զուգահեռությունը համընկնում է հայերենում *-նու-* և *-անե-* ածանցների զուգահեռությունը: Նկատի ունենալով այս փաստերը՝ ենթադրելի էլ, որ խեթերենի կանոնավոր համընկնումը ռնգային *-nin-* միջածանցին պիտի լինեն հայերենում *-անե-* ածանցով հիմքերը: Ուստի խեթ. *ḫarnink-* և հայ. *հարկանեմ* համընկնումը ձևի տեսանկյունից միանգամայն օրինաչափ»¹² է: Իսկ հնչյունական կազմի տարբերությունը պիտի եղած լինի այդ լեզուների ինքնուրույն զարգացման ընթացքում. կելտականը ներկայացնում է արմատի պարզական ձևը, (նախահունչ կոկորդայինի **(H)* բացակայությունը), այլն՝ արմատի ձայնավորին նախորդող կոկորդային արտացոլում խեթականում և հայերենում, որ ևս օրինաչափ է:

Ցեղակից լեզուների տվյալների գնահատությունը

ա) Նոր վերականգնվող հե.**(H)a/ork/g-t-* ընդհանուր արմատը ներկայանում է տարբերակումով, խեթահայկականի դեպքում՝ հե.

¹⁰ Вяз. Иванов, նշվ. աշխ., էջ 82: Հեղինակը նկատի ունի, օրինակ, հայ. *առնում* «վերցնել» և *էլանեմ* «ելնել» տիպի բայերի հիմքի կազմության միջածանցական տիպը՝ խոնարհիչ ձայնավորով հանդերձ:

¹¹ Նույն տեղում, էջ 83:

¹² Նույն տեղում, էջ 82 (հղում՝ Brugmann, *Grundriss*. Bd. II, t. 3, p. 315):

**(H)ark-t-*, իսկ կելտականի դեպքում՝ հե. **(H)org-t-*, ընդ որում կարելի է ենթադրել, որ առաջին տարբերակը ավելի հին է, քան երկրորդը, եթե նկատի ունենանք մի կողմից՝ կոկորդային **H-*ի առկայություն/բացակայություն հատկանիշի դրսևորումը (բերվում է փակագծում՝ իբրև կամընտրական՝ ֆակուլտատիվ), մյուս կողմից՝ *a/o* լրացական ձայնավորման և հետնալեզվային *k/g* լծորդության գոյության հետ, որ առանձին քննության են արժանի՝ զարգացման ժամանակային փուլերի (օղակների) մեջ:

բ) Ավանդական վերականգնումով արմատի **p-*ի փոխարեն հանդես է գալիս կոկորդային **H*, որ կարող է հիմք հանդիսանալ մի այնպիսի վարկածի, ըստ որի արմատի նախահունչ դիրքը թույլ է եղել, որ հայերենում, խեթականում և կելտականում սկզբից նեթ եղել է կոկորդային, ոչ թե շրթնային արտասանության դիրք. վարկած է այն, որ այս արմատի դեպքում հե. **p-*ն այլ է, քան հե. **H-*ն, որի նախնական (ավելի հին) լինելը պահում են խեթական լեզուները և հայերենը:

գ) *Հարկանեմ//զարկանեմ* լծորդների մեջ *h//q* սկզբնամաս-բաղադրիչները այլ ծագման են: Ավանդաբար նկատված է, որ *q-*ն ծագում է հե. **g'hō* «հետևում, հետո, համար» (ըստ Ջահուկյանի՝ «վաղնջահայերեն» **jō*) մասնիկից (հայերենում այն հոլովական «ցուցիչ» է կամ նախածանց)¹³: Ուստի կարելի է կարծել, որ հիշյալ լծորդությունը հետագա, այսպես կոչված, զուգիմաստություն է, երբ *հարկանեմ*-ը «վնասել. սպանել» իմաստից անցել է նոր «խփել, զարկել» իմաստին (հմմտ. *արկանեմ* «զցել. դնել» և այլն):

դ) Ուշադրության է արժանի նաև, որ հայ. *հարկանեմ* բայի անցյալի հիմքը արմատական է (*հարկ>հար-*). հմմտ. վալլերեն *dyni-or-n* (<-or-<-org-) «մարդ սպանելը», իսկ իռլանդերենի անցյալ ժամանակի ձևն է՝ -ort -orcht. Խեթականում՝ արմատական *hark-* ձևը¹⁴: Ուստի ընդհանուր արմատի հետնալեզվային բաղաձայնը կա՝ մ սղված է, կա՝ մ առկա խուլ //ձայնեղ տարբերակմամբ:

¹³ Գ. Ջահուկյան, *Հայոց լեզվի պատմություն*, էջ 243:

¹⁴ Вяч. Иванов, նշվ. աշխ., էջ 82: Հմմտ. Г. Льюис, Х. Педерсен, նշվ. աշխ., էջ 447:

Եզրակացություններ

1. Հայ. *հարկանեն* (*զարկանեն*, *արկանեն*) բայի ծագումնային քննությունը նոր տվյալների հիման վրա նոր խնդիրների է առնչվում և ինչ-որ չափով ենթադրում է նույնպիսի լուծումներ:

2. Ավանդաբար առանձնացվող հե. *p > հայ. h (հմմտ. հե. *p > ph > f > h) օրենքին հակասո՞ւմ է հե. *H > հայ. h, խեթ. փ, կելտ. ø (զրո) համընկումը, թե՞ նոր խնդիր է առաջ բերում, որի վերջնական լուծումը պիտի հիմնված լինի լրացուցիչ փաստերի վրա:

3. Ամենից առաջ խեթական լեզուների տվյալները թույլ են տալիս մասամբ քննության առնելու նախորդ կետում նշված հարցադրումը (թեկուզ իբրև վարկած):

4. Հայերենի տվյալների հնավանդ (արխաիկ) լինելը (ինչպես խեթականի, թոխարականի, արևելահրաճականի և այլն) արդի համեմատական-տիպաբանական լեզվաբանության համար (մի քանի տասնամյակ է, որ նկատելի է) ունի որոշակի կարևորություն:

Օգտագործված գրականություն

Աճառյան Հ., Հայերեն արմատական բառարան, հ. 3, Ե., 1977:

Համբարձումյան Վ. Գ., Հայերենը և կելտական լեզուները, Ե., 2020:

Հյուբշման Հ., Հայերենի քերականություն, Ե., 2003:

Ջահուկյան Գ., Հայոց լեզվի պատմություն, Ե., 1987:

Ջահուկյան Գ., Հայերեն ստուգաբանական բառարան, Ե., 2010:

Гамкрелидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс, Индоевропейский язык и индоевропейцы: Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры, I-II, Тбилиси, 1984:

Джаукян Г.Б., Очерки по истории дописьменного периода армянского языка, Ереван, 1965:

Иванов Вяч., Индоевропейские корни в хеттском языке, М., 2007:

Льюис Г., Педерсен Х, Краткая сравнительная грамматика кельтских языков, М., 1954:

Фогт Г., Индоевропейские языки и сравнительные методы.- "Вопросы языкознания", 1971, 4, էջ 37:

Cuny A., *Linguistique du Hittite* .- “Revue hittite et asianique”, 1934, II, F. 1247:

Hübschmann H., *Armenische Grammatik*, Leipzig, 1895:

Hambardzumyan Vazgen-Etymology: Arm. *huplq-* [hark-] “strike, beat; kill” < IE.*(H)a/ork/g-t-. In the article, based on the data collected from the Hittite and Celtic languages, it is stated that it is preferable to derive the origins of the Armenian word *huplq-wñ-lul* [hark-an-em] “slay, kill; hit” related to the root *(H)a/ork/g-t- “slay, kill”.

Keywords: etymology, use of facts of Hittite and Celtic languages, new etymology of Armenian words *huplq-wñ-lul* [hark-an-em] ‘strike, hit; kill’ < IE *(H)a/ork/g-t- “harm, injure; kill”.

Hambardzumyan Vazgen, Doctor of Philology, Institute of Language after H. Acharyan of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Principal Researcher. vazgengurgeni@mail.ru

Амбарцумян Вазген-Этимология. арм. *huplq-* [hark-] “бить; убить” < и.-е.*(H)a/ork/g-t-. В статье, исходя из новых данных хеттского и кельтских языков, предпочитается, что происхождение арм. слова *huplq-wñ-lul* [hark-an-em] “губить; бить, убить” связывается с и.-е. корнем *(H)a/ork/g-t- “губить; убить”.

Ключевые слова: этимология, данные хеттского и кельтских языков, новая этимология арм. слова *huplq-wñ-lul* [hark-an-em] “бить, убить”.

Амбарцумян Вазген, доктор филологических наук, Институт языка имени Р. Ачаряна НАН РА, главный научный сотрудник.
vazgengurgeni@mail.ru